

עַל־בֶּן שֵׁם־הָעִיר בְּאֵר
שִׁבְעַ עַד הַיּוֹם הַזֶּה : ס
לִד וַיְהִי עֵשָׂו בֶן־אַרְבָּעִים
שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת־

אונקלוס

הָדִין : יֵד וַתְּהֶה עֵשָׂו בֶּר
אַרְבָּעִין שָׁנָיִן וַנָּסִיב אֶיִתָּא
יֵת יְהוּדִית בְּתָא (א) בְּאֵרִי חִיתָּא
(א) בֵּר .
וַיְהוּדִית בְּרַת בְּאֵרִי חִיתָּא וַיֵּת בְּשִׁמַּת בְּרַת אֵילֹן

יונתן בן עוזיאל

רש"י

(ד) בן ארבעים שנה. עשו היה נמשל לחזיר שנאמר יכרסמנה חזיר מיער חזיר הכזיר הכז כשהוא שוכב פושט טלפיו לומר ראו שאני טהור כך אלו [אלופי עשו] גוזלים וחומסים ומרחים עלמס כשרים. כל מי שנה היה עשו לך נשים מתחת צעליהן ומענה אותם כשהיה בן מ' אמר אזל בן

תורה שבעל פה

[קל"ח] ויהי עשו בן ארבעים, ר' יודן בר' סימון פתח אלהים מושיב יחידים ביתה וגו' (א) היא דעתיה דר"י בר' סימון דאמר אפילו ממזר אחד בסוף העולם וממזרת אחת בסוף העולם הקב"ה מביאן ומזווגן זה לזה, מה טעם אלהים מושיב יחידים וגו', כך לפי שכתוב כי

[קל"ז] ויהי עשו בן ארבעים שנה, עשו כל ארבעים שנה צד נשו אנשים ומענה אותן, וכיון שהגיע לארבעים שנה דימה עצמו לאביו, אמר מה אבא נשא אשה בן ארבעים אף אני נושא אשה בן ארבעים שנה הח"ד ויהי עשו בן ארבעים שנה ויקח אשה וגו'. (צ"כ ס"ה). (א) תהלים סח, ז.

ציוהו על הכבישה לרדות בכל הבריות, בשלישית ציוהו לאכול כל עשב וזרעונו, ברביעית ציוהו שיעבוד בגנה בחמישית ציוהו שישמרנה, בשישית ציוהו שיאכל מכל עץ הגן. בשביעית השביעו שלא יאכל מעץ הדעת. ולכך שבעת ה' (שמו' כב, י). חסר ו' וכן כאן בפרשת אבימלך על שם השבועה קרא למקום שבעה. [קל"ז] בב"ר שם התחלת המאמר ויהי עשו בן ארבעים וגו', כתיב יכרסמנה חזיר מיער וזיו שדי ירענה (תהלים פ' יד) ר' פנחס ר' חלקיה בשם ר' סימון מכל הנביאים לא פירסמוה אלא שנים, אסף ומשה, אסף יכרסמנה חזיר מיער, ומשה אמר את החזיר כי מפרים פרסה. (ויקרא יא ז) למה הוא מושלה בחזיר, אלא מה חזיר הזה בשעה שהוא רובץ הוא מפשט את טלפיו כלומר שאני טהור, כך מלכות הרשעה הזו גוזלת וחוסמת נראית כאילו מצעת בימה [מעמדת כסא של משפט לדון דין אמת פי' ב"ר] כך עשו וכו' ובסגנון אחר המאמר הנ"ל במדרש אגדה ר' חנינא אמר ומפני מה נשא עשו והוא בן ארבעים שנה, אלא אמר עשו אבא נשא והוא בן ארבעים שנה ואני אעשה כמו אבא, ונשא ראשונה ולא העמיד אלא ה' בנים, אבל יעקב נשא לאחר פ"ד שנה וראה בחייו שלשים רבוא מבני בניו כו' ד"א ויהי עשו בן ארבעים שנה מדמה את עצמו ליצחק שנשא והוא בן ארבעים שנה, והכתוב אומר כי יחנן קולו אל תאמן בו כי שבע תועבות בלבו כו' דרך גבר בעלמה, זה עשו הרשע דכתיב בו איש יודע ציד, והוא כמו חזיר אשר בשדה, ולמה נדמה לחזיר, מה חזיר הזה מסמין את פיו ופושט פרסותיו, מחביא בצד הסמא שבו, ומוציא צד המהור שבו, כך עשו הרשע מראה עצמו שהוא טהור שנשא כמו אביו והוא בן ארבעים ומחביא את העבירות אשר עשה כי עשה חמשה עבירות הרג ורצח ועבד בע"ז וכפר בתחיות המתים וגנב ונדמה לאשה המנאפת שמונית עם כל עובר ושב ואמרה לא פעלתי און. ובמדרש הגדול מביא דברי הבר' וסיום יצחק נשא בן מ' אף הוא נשא בן מ' ורוח הקדש צווחת ואומרת אין זכרון לחכם עם הכסיל לעולם. ובלק"ט סיום כן גם הוא נושא אשה ל' שנה אבל לא הועיל כלום לפי שכל עוף ל' מינו ישכון וכן אדם לדומה לו. [קל"ח] מעין דרש זה יש עוד בב"ר שם ואת כל עורב ל' מינו (ויקרא יא טו) בימי ר' חייא רבא עלה זרזיר אחד לארץ ישראל, אתו טעינין ליה לגביה אמרו ליה מהו מכלוניה, אמר איזלון והבותיה על איגרא וכל עוף דשכו עליה הוא מינו, אזלון והבותיה על איגרא, ואתא הדיו עורבא מצירא ושכן על גביה, אמר מסאב הוא דמן מיניה הוא דכתיב ואת כל עורב ל' מינו, אמרו לא הרך העורב אצל הזרזיר אלא שהוא מינו, כך לפי שכתוב כי החרם תחרימם ייתו הדיו מחיק שמא ויסב להדא מחיקת שמא. ויהי עשו בן ארבעים שנה וגו'. ובמדרש אגדה ואף זיווגו של עשו מלפני הקב"ה הוא. אמר הקב"ה ישא עשו גם כן מן האומה שהיא חייבת כליוה כמוהו שנאמר כי מחה אמתה וכתוב בהם כי החרם תחרימון, ויקח אשה את יהודית. זה שאמר הכתוב כל עורב ל' מינו, ולמה כך אלא רשע לרשע וצדיק לצדיק, כדי שיוזכה הצדיק עם הצדקת ויתחייב הרשע עם המרשעת. ומאמר תמוה יש בכתי' מדרש הבאור ויהי עשו בן ארבעים שנה. ומה יוחסו הכתוב אלא לתודיעך מאחר שנשא יצחק והוא בן ארבעים שנה נישלה רשות ונבואה מאברהם וניתנה לבנו. כך כשנשא

וְהַיְהוּדִית בַּת-בְּאֵרִי הַחֲתָנִי
 וְאֶת-בְּשֵׁמֶת בַּת אֵילָן
 הַחֲתָנִי : כִּי וְהִתְיַיֵּן מֵרַת
 רוּחַ לְיִצְחָק וּלְרַבֵּקָה : ס

אונקלוס

ונית בשמת בת אילון חיתא: חיתא: לה ונתון מגנתן
 כה ונתא מסרין ומרין (מגנתן) בפולחנא נוכראח
 על מימר יצחק ורבקה : ומתכווין לאמרךאלאמררה
 בעזבדיהון בישא ליצחק
 [לה ונתוין סרהכינוןא) ואפתתב) רוח בפולחנאג) נוכריא
 ולא הוּוּ מקבלין אילפן לא מן יצחק ולא מן רבקה :]
 רש"י (א) סרבנין, סרהווינן, סרהווינין. (ב) ורפחן. (ג) פולחן,

מי שכה נשא אשה חף חני כן: (כה) מרת רוח. לשון המראות רוח כמו ממרים הייתם כל מעשיכן

תורה שבעל פה

להיות יושבת בתוך ביתה ודרך האיש להיות
 יוצא בשוק ולמד בינה מבני אדם, וזה על
 שכהו עניו ויושב בבית לפיכך ליצחק תחילה,
 אמר ר' יהושע בן לוי הורו לסלק ממנו רוח
 הקדש. (ז"ר ס"ה)

[קמא] ותהיין מרת רוח, עמד שמואל לפני
 הקב"ה מתפלל ואומר רבה"ע אל תשכח
 צרת עשו שעשה לאביו ולקח נשים נכריות
 מזבחות מקטרות לעז לרוד חיי אבותיו שנא'
 ותהיין מורת רוח כו'. זכור הטאתיו על בניו
 ועל בני בניו עד סוף כל הדורות שנא' יזכר עון
 אבותיו אל ה' וגו' יען אשר לא זכר עשות חסדג).
 (פז"ה)

החרם תחרימם א) ייתי דין מחיק שמא, ויסב
 להרא מחיקת שמא, ויהי עשו בן ארבעים
 שנה וגו'. (ז"ר ס"ה)

[קלט] יהודית—בשמת, שמותיהנאון ומעשיהם
 כעורין. (לק"ט)

[קסו] ותהיין מרת רוח ליצחק ולרבקה,
 למה ליצחק תחילה, אלא על ידי שרבקה
 היתה בת כומרים לא היתה מקפדת על מנופת
 ע"ז, וזה היה בן קדושים והיה מקפיד לפיכך
 ליצחק תחילה, ד"א למה ליצחק תחלה (שהיתה
 יודעת מקודם לכן) שהדבר תלוי בה שני ויאמר
 ה' לה שני גוים בבטנך ב) לפיכך ליצחק תחילה,
 ד"א למה ליצחק תחילה שדרכה של אשה

(א) דברים ב, יז. (ב) בראשית כה. כג. (ג) תהלים קט, יד, טז.

עשו ניטלה רשות מיצחק וניתנה ליעקב לכך ייחסו הכתוב. וצ"ע. ובכת"י מעין גנים הגורסא ומאחר שנשא יעקב
 אשה נסתלקה נבואה מיצחק וניתנה ליעקב לכך ייחס ויהי עשו בן ארבעים שנה. ונראה דכוונתו דלכן ייחס ויהי
 עשו בן ארבעים אע"פ שנשא אשה קודם יעקב לא ניתנה לו הרשות והנבואה מיצחק רק ליעקב כשנשא אשה.

[קלט] בלקח טוב לקמן כו. מו. אהליבמה נקראת, וחזרה להיקרות והנודת, עדה נקראת, וחזרה להיקרות בשמת
 להתבשם במעשיה, שנאמר ויקח אשה את יהודית בת בארי החתני ואת בשמת בת אילון החתני וכו'. ועי' ב"ר
 פס"ז ורש"י וישלח לו, ב. ובריי"א וחוקוני שם. ובכת"י רמזי התורה רבינו יואל בשמת מקטרות בשמים לעז מרת
 רוח מקטרות מור ולבונה ואהלות ובשמים וזהו מרת. [קמ] שהדבר תלוי בה, וי"ג אלא לפי שהדבר תלוי בה, פי'
 שילדה בן אחד רשע מפני שהיתה בת רשעים וז"ש ויאמר ה' לה וגו' וי"ג אלא שהדיבור גלוי בה כלומר המקום
 גלה לה כבר. עי' לעיל מאמר קצ, בבאור. [וע"פ הפירוש הראשון יש לפרש דברי הירושלמי סוטה שהבאתי לעיל
 פכ"ד בבאור מאמר צה. "הדיבור נפלה לה" הפי' מה דכתוב לה ר"ל שזה היא בכלל התשובה על שאלתה ותלך
 לדרוש את ה' שהסבה היא ממנה והדבר תלוי בה והיינו ויאמר ה' "לה" שהיא הגורמת לזה ומה שנפל בגורלה
 לסכול היא ממנה מפני שהיא בה רשעים], ועי' ירושלמי פסחים פ"ז ה"ז יש הביטוי "נפל" בסובן "שירך" ולפי'
 ו"ל הפי' הדיבור נפלה לה—שירך לה. ולמד בינה כו' לפיכך ליצחק תחילה. פי' היה לו בינה ויתורה להכיר
 נשו עשו. (א"א) ועי' ופ"ת ולעיל פכ"ד מאמר קלא. הורו וי"ג גרם להורו, פי' גרם עשו לאביו לסלק ממנו רוח"ק
 וכיון שיצחק היה רגיל תמיד ברוח"ק הרגיש מקודם. והרבינו בחיי כ' ובמדרש מורת רוח מרימות רוח מסלקות
 רוח"ק מיצחק ומרבקה והפי' מפני הכעס שעצבון מסלק רוח"ק. עי' בפרש"י. ועפ"ז נחא מה דשאל למה ליצחק
 תחלה דהרי כן הוא נכון להקדים יצחק לרבקה, ולפי' השאלה הוא ליצחק היה צריך לשלוט ברוחו יותר מרבקה.
 וראה במדרש אגדה. וברש"י מלכים ב' יד, כו. [קמא] לפנינו בפרדר"א פמ"ט הנדפס איתא עמד שמואל
 מתפלל וחסר כל המשך המאמר והרד"ל נדחק לפרש. ומאמר הנ"ל מובא בילקוט המכירי תהלים מזמור קט. פי'
 בשם פדר"א. ועי' לקמן מאמר ג. ובילק"ש ח"ב רמז תתקנו. כעס לאביו בן כסיל וממר ליולדתו (משלו שזכה)
 זה עשו שנאמר ותהיין מורת רוח ליצחק ולרבקה.

ח וירא עשו כי רעות בנות פנען בעיני יצחק אביו : וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל בן אברהם אחות נביות

לפדן דארסא : ח ורזא עשו ארי בישוג בנת פנען בעיני יצחק אבוי : ט ואזל עשו לות ישמעאל ונסיב ית מחלת בת ישמעאל בר אברהם אחתייה דנביות על (א ארם. ב) בישא.

רש"י

וכי שמע יעקב חל אציו והלך פדנה ארס וכי רעות צנות כנען והלך גם הוא חל ישמעאל : (ט) אחות נביות. ממשמע שנאמר זה ישמעאל איני יודע שהיא אחות נביות חלח למדנו שמה ישמעאל משיעדה לעשו קודם נשואיה והשיאה נביות אחיה ולמדנו שהיה יעקב צאוחו הפרק בן ס"ג שנים שהרי ישמעאל בן ע"ד שנים היה כשנולד יעקב י"ד שנים היה גדול ישמעאל מילחק וילחק בן ס' שנה בלדת אותם הרי ע"ד ושנותיו היו קל"ז שנאמר ואלה שני חיי ישמעאל וגו' נמלא יעקב כשמה ישמעאל בן ס"ג שנים היה ולמדנו מכאן שנטמן צצית עזר י"ד שנה ואחר כך הלך לחון שהרי לא שהה צצית לכן לפני לידתו של יוסף חלח י"ד שנה שנאמר עבדתיך תורה שבעל פה

[כד] וירא עשו כי רעות בנות כנען ר' יהושע בן לוי אמר נתן דעתו להתגויר.

[כה] וילך עשו אל ישמעאל. א"ל רבא לרבח בר מרי, מנא הא מלתא דאמרו אינשה מטויר ואזול דיקלא בישא גבי קינא דשרכי, א"ל דבר זה כתוב בתורה, כו' דכתיב וילך עשו אל ישמעאל. (ג"ק 35)

[כו] ויקח את מחלת ר"ז הוון בעי ממניתיה ולא בעי מקבל עליו, כד שמע חתן תניו תני חכם חתן נשיא גדולה מכפרת קביל עליה ממניתיה, כו' חתן וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל וכי מחלת שמה והלא בשמת שמה אלא שנמחלו לו כל עונותיו. (וישלמי צכוכים פ"ג ה"ג) [כז] אחות נביות, תניא היה יעקב אבינו, בשעה שנתברך מאביו, בן ששים ושלוש שנה, וכו'

[כד] ראה לקמן מאמר כו. דנמחלו לו עונותיו וי"ל משום דנתן דעתו להתגויר. [כה] קינא דשרכי דרך דקל רע ליגדל בצד אילן סרק (רש"י) ועיו"ש בתום' ובעירוך ע' שרך הגוי שדכו. ועי' לעיל פכ"ה קנז. ומ"ש בבאור. והוא כדרש חז"ל שם בגמ' לא לחנם הלך הורזיר אצל העורב אלא מפני שהוא מינו. ובענין זה יש דרש במדרש ולמדנו בקונטרס אחרון בילק"ש ד"ו כתיב וילך עשו אל ישמעאל וכתוב ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע, משל למטרינתא שהיתה לה שפחה כושית עמדה בלילה והיתה מריבה כנגדה ואומרת אני לבנה כמך אמרה לה ובא הבקר ואנו יודעין מי שחור ומי לבן כך אמר שומר אתא בקר וגוי באותה שעה ושבתם וראיתם וגוי משל לצדיק שהיו בידו שני מיני עופות ולא נודע איזה שמה ואיזה שהור, מה עשה נטר שניהם והפריחם באויר והלך לו עוף שמה אצל השמאים והשהור אצל הסהורים, כך עשו ויעקב לא היו הבריות יודעים איזה צדיק ואיזה רשע, מה עשה הקב"ה הפריח שניהם בעולם, הלך לו עשו אל ישמעאל ויעקב הלך לו לחון אצל לאה ורחל הצדקניות. וראה בילק"ש ח"ב רמז תקצא. [כו] ב"ר פס"ז מחלת שמהל לו הקב"ה על עונותיו, וכ"ה במדרש שמואל פי"ז. ולענין נשא אשה מבואר גם ביבמות סג: כיון שנשא אדם אשה עונותיו מתפקקין, ובאה"ע סו' ס"א מביא הרמ"א המנהג שהחתן והכלה מתענין ביום הופתן וכי בשורת מהר"ר ברונא סו' צ"ג והמר"מ מונין סו' קי"ט דהסעם משום דהוי יום סליחה וכפרה דידהו שנמחלים עונותיהם וכמבואר בירושלמי הנ"ל. ובכ"ר שם בשמת שנתבשמה דעתו עליו. ולקמן לו. ג. בשמת בת ישמעאל אחות נביות והיא מחלת בת ישמעאל. וכ"ה בתיב"ע כאן. ובתרגום הפשוט כאן ויקח "לבשמת" ועי' ברמב"ן ורבי"ח לקמן לג. ו. דעיקר השם בשמת ומחלת כפי הדרש. ובפי' אע"ז כאן. [כז] מלמד שקידשה ישמעאל אביה לעשו ומת והשיאה נביות אחיה (רש"י). ראה לעיל פכ"ה מאמר נג. וראה במדרש"ג א"ר איבו ניגף נביות באותה הלילה. וצ"ע. ובכת"י נר השכלים אחות נביות מלמד שנוולדו (שני תימונים) שניהם תאומים. ובכת"י מדרש אור האפלה וילך עשו אל ישמעאל למה הלך עשו אל ישמעאל אמר לו תן לי את בתך כיון שקידש לו את

אונקלוס

יונתן בן עוזיאל

עַל-נְשָׂוֹ לֹא רְאִישָׁהּ : ס ס ס נְשׂוּדָהּ לַיהוָה לְאִיתוּא) : עַל נְשָׂוֹ לַיהוָה לְאִיתוּא :

(א לאנתו.

רש"י

חרצב עשרה שנה צמתי צמותיך ושש שנים צלחך ושכר הלחן משנולד יוסף היה שנאמר ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו' ויוסף בן ל' שנה היה כשנמלך. ומשם עד שירד יעקב למצרים ט' שנים ז' של שבט וצ' של רעב ויעקב אמר לפרעה ימי שני מגורי שלשים ומאה שנה. לא וחשוב י"ד שלפני לידת יוסף ושלשים של יוסף ותשע משמלך עד שצא יעקב הכי כ"ג וכשפירש מאביו היה בן ס"ג הכי קו"ו והוא חומר שלשים ומאה שנה הכי חסרים י"ד שנים הא למדה שאחר שקבל הצרכות נטמן בציה עבר י"ד שנים. (אבל לא נענש עליהם בצרות החורה שהרי לא פירש יוסף מאביו חלל כ"ב שנה דהיינו מו"ז עד ל"ט כנגד כ"ב שפירש יעקב מאביו ולא כצדו והס' כ' שנים בציה לצן ושתי שנים ששהה צדך כדכתיב ויצן לו ציה ולמקנהו עשה סכות ופי' רז"ל מזה הפסוק ששהה י"ח חדשים צדך ציה הוה צימות הגשמים וסכות הוה צימות החמה ולחשזון הפסוקים שחשזנו לעיל משפירש מאביו עד שירד למצרים שהיה בן ק"ל שנים ששס' אלו מולאים עוד י"ד שנים חלל ודאי נטמן בציה עבר בהליכתו לציה לצן ללמוד תורה ממנו וצטביל זכות החורה לא נענש עליהם ולא פירש יוסף ממנו חלל כ"ב שנה מדה כנגד מדה. ע"כ ברש"י ישן) : על נשיו. הוסיף רשעה על רשעהו. שלא גרש את הרשעות :

תורה שבקל פה

[כח] על נשיו לו לאשה, אמר ר"א אלו הוציא

את הראשונות יפה היה אלא על נשיו כאב על כאב. ד"א כוב על כוב תוספת על בית מלא. (צ"כ סז.)

בפרק מת ישמעאל, דכתיב וירא עשו כי ברך וגו', וילך עשו אל ישמעאל, ויקח את מחלת בת ישמעאל, אחות נביוה, ממשמע שנאמר בת ישמעאל, אינו יודע שהיא אחות נביוה, מלמד שקידשה ישמעאל, ומת, והשיאה נביוה אחיה. (מגילה יד.)

[כט] ויהי אחרי כן וימת שלח בן ארפכשד בשנה ההיא היא שנת שמונה עשרה לחיי יעקב ועשו. ויהי כל ימי שלח אשר חי ל"ג וד' מאות שנה וימת, בעת ההיא שלח יצחק את יעקב בנו הקטן בית שם ועבר וילמוד את מוסר ה' וישב יעקב בבית שם ועבר שלשים ושנים שנה, ועשו אחיו לא הלך כי לא אבה ללכת וישב בבית אביו בארץ כנען. ויהי עשו הולך בשדה כל הימים לצוד ציד בשדה להביא ככה יעשה עשו כל הימים. ועשו היה איש מחשבות ומרמה וצודה את לב כל האדם וגונב את דעתם, ויהי עשו איש גבור חיל בשדה ויהי מימים וילך עשו אל ארץ שעיר לצוד כפעם בפעם וילך ויבוא עד שדה אדום, וישב שם בארץ שעיר לצוד בשדה ימים וארבעה חדשים. וירא שם עשו בארץ שעיר בת איש כנעני ושמה יהודית בת בארי בן עפר ממשפחות חת בן כנען. ויקחה עשו לאשה ויבא אליה בן ארבעים שנה היה עשו בקחתו אותה ויביאה חברונה ארץ מגורי אביו וישב שם. ויהי בימים ההם בשנת מאה ועשרים שנה לחיי יצחק היא שנת חמשים שנה לחיי יעקב בעת ההיא מת שם בן נח בשנה ההיא בן שש מאות שנה היה שם במותו. ויהי כאשר מת שם וישב יעקב אל אביו חברונה אשר בארץ כנען, ובשנת חמשים ושש שנים לחיי יעקב באו אנשים מחרן ויגידו לרבקה על אודות לבן בת בתואל אחיה, כי אשת לבן היתה עקרה בימים ההם ולא ילדה וגם כל אמהותיו לא ילדו לו, ויזכור ה' את עדינה אשת לבן אחרי כן ותהר ותלד שתי בנות תאומות ויקרא לבן את שמות בנותיו ויקרא את שם הבכורה לאה ואת שם הקטנה

מחלת אמר לו לך והרגת את אחיך ואני אהרוג את אחי ונחיה אומה אחת ונירש את הארץ אמר לו ישמעאל וכי קין אנכי שאהרוג את אחי אין אני שומע לך ולא אהרוג את אחי ולא אירש את הארץ והרשע מחשב שישמעאל יהרוג את יצחק והוא יהרוג את יעקב ויהזור ויהרוג את ישמעאל בדמי יצחק כיון שלא שמע אליו הלך והניח את מחלת עגונה עד שמת ישמעאל וחזר ונשא מנכויות ולמה בשעת (קידושי) [קידושי] שמה מחלת ובשעת נישואין שמה בשמת דבשימו פתגמוהו דישמעאל ומחלת שנמחל לו על כל עונותיו. ועו' לעיל פכ"ז מאמר קצ. ופדר"א פל"ח הלך אצל ישמעאל וברד"ל שם. וברשב"ם שמות פו. כא. — וראיתו להעיר כאן מהמבואר לעיל פו"ג מאמר ע. כספר התגי דאות ה' במלת אברהם בפסוק שפנינו הוא מאותן שיש להן ד' קרני ולא דבקין. ראה לעיל פ"א מאמר ריא. ובכת"י רמזי התורה לרי' יואל כותב בת ישמעאל בן אברהם מוכתר בתגין כלומר מיוחסת לקח, שהיא מזרע אברהם לכך אברהם מוכתר ומצויין. [כח] תנ"י ויצא א. אנגב"ר פמ"ד ויקח את מחלת הוסיף צרה על צרה הוה דרך אויל ישר בעיניו. דורש מחלת לשון כאב, הראשונות היו רעות והשניות כמו כן וי"ג כוב על כוב קוצים על קוצים. תוספתא על בית מלא, ביתו היתה מלאה נשים נכריות והוא הוסיף לקחת (פי' בר'). ובשכ"ס כוב על כוב כלומר על חטאתו הוסיף פשע. עו' פרש"י. ובמדרש החפץ כת"י על נשיו לו לאשה שהיתה מכשפת כמותן. ובשכ"ס לו לאשה מין בסונו אין צדיק מרבק אלא בצדיקים כמותו. כלעיל מאמר כח.

בְּנֵיּוֹ : פ לֹא אֱלֹהִים
 תְּלִדוֹת עֲשׂוּ הוּא אָדוֹם :
 ב עֲשׂוּ נָסִיב יַת נְשׁוּהֵי
 מִבְּנֹת בְּנֵעַן יַת עֲדָה בְּרַת
 אֵילֹן חִיפָאָה וַיַּת אֹהֵי לִיבְמָה
 בְּרַת עֲנָה בְּרַת צְבֻעֹן חִיפָאָה :
 ג וַיַּת בְּשִׁמַּת בְּרַת יִשְׁמַעְאֵל
 אֱלֹהִים תְּלִדוֹת עֲשׂוּ הוּא אָדוֹם :
 ב עֲשׂוּ נָסִיב יַת נְשׁוּהֵי
 מִבְּנֹת בְּנֵעַן יַת עֲדָה בְּרַת
 אֵילֹן חִיפָאָה וַיַּת אֹהֵי לִיבְמָה
 בְּרַת עֲנָה בְּרַת צְבֻעֹן חִיפָאָה :
 ג וַיַּת בְּשִׁמַּת בְּרַת יִשְׁמַעְאֵל

עֲשׂוּ וַיַּעֲקֹב בְּנֹהֵי : א וַאֲיֵלִין
 תְּלִדוֹת עֲשׂוּ הוּא אָדוֹם א :
 ב עֲשׂוּ נָסִיב יַת נְשׁוּהֵי
 מִבְּנֹת בְּנֵעַן יַת עֲדָה בְּרַת
 אֵילֹן חִיפָאָה וַיַּת אֹהֵי לִיבְמָה
 בְּרַת עֲנָה בְּרַת צְבֻעֹן חִיפָאָה :
 ג וַיַּת בְּשִׁמַּת בְּרַת יִשְׁמַעְאֵל

וַיַּעֲקֹב בְּנֵיּוֹ : א וַאֲיֵלִין
 וַיַּחֲסִין דְּעֲשׂוּ הוּא דְּמִתְקַרְרִי
 אָדוֹם : ב עֲשׂוּ נָסִיב יַת
 נְשׁוּהֵי מִבְּנֹת בְּנֵעַן יַת עֲדָה
 בְּרַת אֵילֹן חִיפָאָה וַיַּת
 אֹהֵי לִיבְמָה בְּרַת עֲנָה בְּרַת
 צְבֻעֹן חִיפָאָה : ג וַיַּת
 בְּשִׁמַּת בְּרַת יִשְׁמַעְאֵל

(א) אדומאה. (ב) אהליבמה.
 רש"י

נמלה יעקב זמכירתו ק"ח) : (=) עדה בת אילון. היא צשמת צה אילון ונקראת צשמת על שם שחיתת
 מקטרת צשמים לע"ז : אהליבמה. היא יכודית והיא כינה שמה יכודית לומר שהיא כופרת צע"ז
 כדי להטעות את אציו: בת ענה בת צבעון. חס צה ענה לא צה לצעון, ענה צנו של לצעון, שנאמר
 ואלה צני לצעון ואיך וענה? מלמד שצה לצעון על כלתו אשת ענה וילתת אהליבמה מצון
 שיהיה וכו' וכו' ככתוב שכלן צני ממזרות כיו: (ג) בשמת בת ישמעאל. ולהלן קורא לכה מחלת?
 תורה שבעל פה

הלך אצל מינו שכולן שטופין בזמה. את עדה,
 דיעדי מינה. אהליבמה, שנעשית כבמה, כל
 הרוצה לעלות עליה עולה. (מדכס החפן כ"י)
 והו אהליבמה בת ענה בת צבעון החוי,
 אם בת ענה לאו בת צבעון, אלא מלמד
 שבא צבעון על כלתו אשת ענה והוליד אהליבמה.
 (צ"כ פב.)
 וו בשמת, דבסימו פתגמהא עלוהי. (מדכס החפן כ"י)

ואי ואלה תלדות, לא פסל את הראשונים,
 (לקח טוב)
 ואי ואלה תלדות עשו, למה חסר? ללמדך
 שאין זכות אבות נזכרת להם. (מדכס חסר ויתכ)
 ואי ואלה תלדות עשו, נתעסק בייחוס בני
 עשו, ואלה תולדות עשו להודיע נוולף, שאת
 מוצא שהן בני זמה. (תחומא וישג א.)
 וו עשו לקח את נשיו מבנות כנען,

סוטה יג. ותוס' גיטין נה. ופדר"א פל"ט. [א] לעיל פכ"ה אות מה. ובשכ"ט לא פסל את
 הראשונים שהן כשרין מהן אלא להוסיף עליהן, ולמה יחסן כדי לגלות פגם פסולתן. ועי' חזקוני, ובכת"י רמזי ר"י
 ואלה תולדות עשו הוא אדום, סימן לשפיכות דמים, וזהו אדום. ובלק"ט הוא אדום וארצו אדומה וגבוריו אדומים.
 וראה לעיל פכ"ה אות קצב. ולקמן אות כא. [ב] נדפס בפלישת סופרים דף לו. וראה לעיל פכ"ה אות מה. ופ"ה יא.
 ובאדר"ג נ"ב פל"י. ובזח"א קעו. [ג] לעיל אות א. ולקמן אות ה. ובכת"י ולקוש מעין גנים ואלה תולדות עשו הוא
 אדום, (ללמדך) ויחוסן שהן בני זמה, (וללמדך) שעמלק שהם זרע בני עשו מצוה עלינו למחות זכרם, שנאמר תמחה
 את זכר עמלק. וראה לקמן אות לה. בבאורי. [ד] לעיל אות ג. דיעדי מינה, ראה לעיל פ"ד אות קלב. מב"ר וברש"י
 שם דפי' מוסרת מאצלו דהיתה רק לפריה ורביה, ויש מפרשים עדה לצורך עדוי הריון ותהר מתרגמינן ואדיעת.
 ובכת"י רמזי ר"י עדה בת אילון החתי, היא בשמת בת אילון הנזכרת בפרשת ואלה תולדות יצחק, כי היתה כעין
 זונה מתקשטת בעדי עדיים ומתבשמת בבשמים, וזהו עדה וזהו בשמת לשון עדי ובשמים. עו"ש עדה, תרגום ויסר
 ואעדו כלומר הסירה עצמה מעשולזנות עם אחרים לכך לא נאמר בה (בפסוק מז) אשת עשו. אהליבמה בשכ"ט
 שהיתה עושה אוהלה במה שלואה ומזנה שמה. ובכת"י רמזי ר"י אהליבמה מקטרת בכמה. ובלק"ט כי עדה בת אילון
 היא בשמת בת אילון, ואהליבמה בת ענה היא אהליבמה בת באורי כי עין ובאר אחד היא.
 [ה] בכ"ר דורש כן על הפסוק יד. ואלה היו בני אהליבמה וגו'. וכ"ה בתנחומא וישב א. ובשכ"ט כשם
 שבא צבעון על אמו כך בא על כלתו ולא נתברר לפני הדור אם היא בת הבעל או בת הבעל ומה שרוב
 מקומות כתב בת ענה לפי שרוב בעולות אחרי הבעל. ובתרגום הפשיטא ושמוני ברת ענה בר צבעון. ועי' בראב"ע.
 ובכת"י אור האפלה בת ענה בת צבעון שעשת מעשה ענה וצבעון. [ו] ראה מ"ש לעיל פכ"ה אות כו. כז.

בַּת-יִשְׁמָעֵאל אַחֹת
 נְבוֹת : ד וַתֵּלֶד עֵדָה
 לַעֲשׂו אֶת-אֶלְיָפוֹ וּבְשֵׁמֶת
 יֵלְדָה אֶת-רְעוּיָאל :
 ה וְאֵהֱלִיבֶמָה יֵלְדָה אֶת-
 יַעֲיִשׁ * וְאֶת-יַעֲלָם וְאֶת-
 קָרַח אֱלֹהַ בְּנֵי עֲשׂו אֲשֶׁר
 יֵלְדוּ--לוֹ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן :
 ו וַיִּקַּח עֲשׂו אֶת-נָשָׁיו
 וְאֶת-בָּנָיו וְאֶת-בָּנֹתָיו
 וְאֶת-כָּל-נַפְשֹׁת בֵּיתוֹ

אונקלוס

אֶחָתִיהָ הַנְּבוֹתָיִת : ד וַיֵּלֶדַת
 עֵדָה לַעֲשׂו יֵת אֶלְיָפוֹ וּבְשֵׁמֶת
 יֵלְדַת יֵת רְעוּיָאל :
 ה וְאֵהֱלִיבֶמָה * יֵלְדַת יֵת
 יַעֲוִשׁ וְיֵת יַעֲלָם וְיֵת קָרַח
 אֱלֵיָן בְּנֵי עֲשׂו דְאֵיתֵי לֵידוֹ ב'
 לִיָּהּ בְּאֶרְעָא דְכְּנָעַן : ו וַדְּבַר
 עֲשׂו יֵת נְשׁוּהֵי וְיֵת בְּנֹהֵי וְיֵת
 בְּנֹתֵיהָ וְיֵת כָּל נַפְשַׁת בֵּיתֵיהָ
 וְיֵת גֵּיתוּהֵי וְיֵת כָּל בְּעִירֵיהָ
 וְיֵת כָּל קְנָנְיָהּ דְקָנָא ג'
 א) ואהליבמה. ב) די איתלדו.
 ג) די קנא.

יונתן בן עוזיאל

דְאֶסִיבָא א) לִיָּהּ נְבוֹתָיִת
 אָחָה : ד וַיֵּלֶדַת עֵדָה
 לַעֲשׂו יֵת אֶלְיָפוֹ וּבְשֵׁמֶת
 יֵלְדַת יֵת רְעוּיָאל :
 ה וְאֵהֱלִיבֶמָה יֵלְדַת יֵת
 יַעֲוִשׁ וְיֵת יַעֲלָם וְיֵת קָרַח
 אֱלֵיָן בְּנֵי עֲשׂו דְעֲשׂו דִּי
 אֵתֵי לֵידוֹ לִיָּהּ בְּאֶרְעָא
 דְכְּנָעַן : ו וַדְּבַר עֲשׂו יֵת
 נְשׁוּי וְיֵת בְּנֵי וְיֵת בְּנֹתָיו ב'
 וְיֵת כָּל נַפְשַׁת בֵּיתֵיהָ וְיֵת
 גֵּיתוֹ וְיֵת ג' בְּעִירוֹ ד' וְיֵת
 א) דאסיבה. ב) בנתיה. ג) כל.
 ד) בעיריה.

וְאֶת-כָּל-נַפְשֹׁת בֵּיתוֹ וְאֶת-מְקַנְהוֹ וְאֶת-כָּל-בְּהֵמָתוֹ וְאֶת-

רש"י

יעוש קרי.

מלינו באגדת מדרש ספר שמואל ג' מוחלים לכן עונותיך, גר שנתגייר, והעולה לגדולה, והנושא חשה, ולמד הטעם מכאן לכך נקראת מחלת שנמחלו עונותיו [עונותיך]: אחות נבות. על שם שבוא השיאה [לו] משמת ישראל נקראת על שמו: (ה) ואהליבמה ילדה וגו'. קרה זה ממזר הוה וצן אליפז הוה שצא על אשת אציו אל אהליבמה אשת עשו שכרי הוא מנוי עם אלופי אליפז תורה ש-על פה

זו אליפז, שנוכח בומו אויב ריעו. (שכל טו)
 וזו ואהליבמה ילדה וגו' ואת קרח, הה"ד
 כי אני חשפתי את עשו גליתי את מסתרו א.
 ר' סימון אמר קלפית בצליה, כל כך למה גיליתי
 מסתרו בשביל לגלות את הממזרים שבו וכמה
 ממזרים העמיד רב אמר שלשה, ר' לוי אמר
 ארבעה, ר' לוי אמר הדין קרח דהכא ממזר הוא.
 (ז"כ פג)
 א) ירמיה מט, י. ב) שמות א. ה. ג) דברים י, כב.

ט) את יעיש, יעוש קרי יעיש כתוב. (מסוכה)
 יו) נפשות ביתו, בעשו כ' שש נפשות וכתוב
 בו נפשות הרבה, שנאמר ויקח עשו את
 נשיו ואת בניו ואת בנותיו ואת כל נפשות ביתו
 וביעקב כשבטים נפש וכ' בו נפש אחת, ויהי כל נפש
 יוצאי ירך יעקב שבטים נפש) וביעקב נפש ורדו
 אבותיך מצרומה ג), אלא עשו שהוא עובד לאלהות

ופכו אות קלם. בבאור וצרף לכאן. [ז] ראה בתיב"ע ורש"י אויב ד. ובכת"י הרוקח עה"ת אליפז נקרא שמו כן לפי שהיה אומר לעז העשויה מזהב אלף פז. [ח] ש ל ש ה, אהליבמה מצבעון ומענה כלעיל אות ה. תמנע משעיר ומאליפז כלקמן אות יח. ענה משעיר ומצבעון כלקמן אות לט. ולר' לוי ארבעה היונו קרח שהיה מעשו ומאליפז כלקמן אות כג. וראה לקמן אות יח. וי"ג בב"ר קרח דהכא ממזר הוא הכא עבד לקרח בריה דעשו והכא עבד בריה דאליפז מלמד שבא אליפז על אהליבמה אשת אביו וילדה קרח. ועי' רש"י סופה יג. מובא בפני הריב"א כאן דמפרש בגמ' שם דתרי קרח הוי. ובפ"י הראב"ע ורשב"ם. [ט] במדרש הבאור כת"י כתוב יעיש וקרינן יעוש שבמקום קוראין לו יעוש ובמקום קוראין לו יעוש. ובכת"י רמזי ר"י יעוש קרי יעיש כתיב ביו"ד רמז על עשר עשויות שכפרשת אחרי מות גבי עריות ואלו הן כמעשה ארץ מצרים לא תעשו, וכמעשה ארץ כנען לא תעשו, ולא תעשו, עשו אנשי הארץ, אשר יעשה, העושות, לבלי עשות, אשו נעשו לפניכם, הרי יו"ד עשויות וזהו יעיש, היה חשוד בכל אלה. ד"א יעיש עושה מעשה אחרים לעבורות. ועי' בכעה"פ. ובשכ"פ יעוש ויבנה כעש ביתו, ואת יעלם שהעלים עינו מדרכי יוצרו, ואת קרח שהקרוח והפריע עצמו מעול יוצרו. [י] בל"ק"ט שמות א, ו.

לו ב' ואלה תולדות עשו הוא אדום: עשו לקח את נשיו מבנות כנען את עדה
והוא אדום: ב. עשו, נסיב
נת נשוייה מבנות כנען, נת עדה.

רס"ג לו (ב) לקח את נשיו, לקח נשים.

רשב"ם לו (ב) עשו לקח את נשיו מבנות כנען, המדקדק יתן לב כי
בפרשה ראשונה של תולדות יצחק נאמר יהודית בת בארי החתי,
בשמת בת אלון החתי (לעיל כו לד), מחלת בת ישמעאל (לעיל
כח ט), ובפרשה זו לא הוזכר בת בארי כלל לא שמה ולא שם
אביה, אבל [אלון] וישמעאל אביהן של שתי נשיו הראשונות
הוזכרו, שהוחלפו שמות הבנות כאשר מצינו בכמה מקומות.
בשמת בת אלון נקראת כאן עדה בת אלון, ומחלת בת ישמעאל
נקראת כאן בשמת. לכן יש לומר יהודית בת בארי מתה בלא
בנים. אבל כת אלון ובת ישמעאל היו להם בנים המפורשים כאן.
ואהליבמה בת ענה בת צבעון החוי לקח אחרי כן אחר שהלך לו
לשבת בהר שעיר ונתחתן בכני שעיר החורי כנ[ד] כת' לפנינו³⁹ כי
אהליבמה היתה בת ענה בן צבעון בן שעיר החורי, וגם תמנע
פילגש אליפז כתובה שם⁴⁰ בכני שעיר. ולפי שאהליבמה אשתו
אחרונה היתה, לפיכך מזכיר אותה ואת בניה בכל הפרשיות
האילו לבסוף.

39 בפסוק כה. 40 בפסוק כב.

לו (ב) עדה בת אלון, היא בשמת²⁶ בת אילון²⁵, ונקראת רש"י
בשמת על שם שהיתה מקטרת בשמים לע"ז. אהליבמה היא
יהודית²⁵, והוא כינה שמה יהודית, לומר שהיא כופרת בע"ז כדי
להטעות את אביו. בת ענה בת צבעון, אם בת ענה לא בת צבעון,
ענה בנו של צבעון, שנאמר: ואלה בני צבעון ואיה וענה (להלן
פסוק כד), מלמד²⁶ שבא צבעון על כלתו אשת ענה²⁷ ויצאת
אהליבמה מבין שניהם, והודיעך הכתוב שכלן בני ממזרות היו.
24 מדייק כן דאם היו נשים אחרות מאותן הנזכרות בפרשת תולדות היה לו לומר:
עשו לקח נשים מבנות כנען, אבל מדאמר "נשיו" משמע שהן הנזכרות למעלה (ובכ
טוב). 25 לעיל כו לד. 26 תנחומא וישב א. 27 והשתא יהיה "בת ענה"
שכן היו סבורין העולם (גור אריה).

והוא אדום: ב. עשו, נסיב

לו (א) הוא אדום, הוא אבי אדום⁹¹.
לו (ב) ואל תתמה על עדה ובשמת שיש לה ב' שמות⁹², כי כן שם
אם אביה⁹³, גם שם אביה בד"ה איננו כמו בס' מלכים⁹⁴, כי שני
שמות היו לה גם לאביה.

91 ראה פסוק ט. 92 ראה יג ז כו לד. 93 מ"א טו ב; ושם אמו מעכה
בת אבישלום. דה"ב יג, ב; ושם אמו מיכיהו בת אוראל. יוצא שהיו לאמו של אביר
שני שמות: מעכה - מיכיהו. 94 במ"א שם: אבישלום. בד"ה שם: אוראל.

ראב"י

לו (א) ואלה... הוא אדום, כמו שאמר: על כן קרא שמו אדום רד"ק
(לעיל כה ל). ואמר עוד הוא אדום (פסוק ח), לפי שנקרא [הגוי]⁴⁷
שיצא ממנו אדום על שמו, אמר הוא הגוי שנקרא שמו היום אדום,
כי הם תולדותיו, וזכר התולדות שנולדו לו בארץ כנען והתולדות
שנולדו לו בהר שעיר שנתן לו האל לירושה.
(ב) עשו... לא זכרן בשמות שזכרן מתחלה⁴⁸, כי שני שמות לכל
אחת מהן והרבה נמצאים במקרא כזה, וכן צבעון זכרו למעלה⁴⁹
בשם בארי וכן בשמת⁵⁰ ולמעלה זכרה מחלת⁵¹.

47 השלמתי ע"פ הנד'. 48 לעיל כו לד: יהודית ובשמת. 49 שם.
50 שבפסוק הבא. 51 לעיל כח ט.

בארץ מגוריהם מטיב לבניהם שם טוב ואהבת חסד בעיני יושבי ספורנו
הארץ. היפך הרשעים שנאמר בהם "הכינו לבניו מטבח בעון
אבותם, כל יקומו ויירשו ארץ" (ישעי' יד כא).

לו (א) ואלה תולדות, ענינו ומקרינו⁹¹ כענין "מה ילד יום"
(משלי כז א). עשו הוא אדום, לעולם נבהל להון תאוותיו
הנפסדות כמו שעשה ביום שנקרא "אדום"⁹², שבהיותו עיף
בעסקיו הרעים לא הכיר העדשים להזכירם בשמם.
(ב) ואת אהליבמה בת ענה, היא היתה מבני שעיר החורי, ועל ידה
91 השהו לעיל כה ט. 92 כי כבר ידוע שנקרא שמו אדום (כה ל).

רמב"ן לו (ב-ג) עדה בת אלון, היא בשמת⁵⁷ בת אילון⁵⁷, ונקראת
בשמת על שם שהיתה מקטרת בשמים לעבודה זרה. ואהליבמה
היא יהודית⁵⁷ אותה רשע כינה שמה יהודית לומר שהיא כופרת
בעבודה זרה כדי להטעות את אביו. בשמת בת ישמעאל, ולהלן⁵⁸
הוא קורא לה מחלת, מצאתי בהגדת מדרש ספר שמואל שלשה
מוחלין להם על כל עונותיהם, גר שנתגייר והעולה לגדולה
והנושא אשה, ולמד הטעם מכאן, לכך נקראת מחלת שנמחלו לו
עונותיו. כל זה לשון רש"י. והנה לא נתן טעם אבי אהליבמה
שנקרא שם⁵⁷ בארי, וכאן ענה, ובשמת בת ישמעאל יהיה שם
העצם והוא שם תואר לקטור הבשמים⁵⁹. ובבראשית רבה⁶⁰
אמרו נתן עשו דעתו להתגייר⁶¹. מחלת, שמחל לו הקב"ה על
עונותיו. בשמת, שנתבשמה⁶² דעתו עליו. והנה שניהם תאר, אין
שם העצם נודע כם. ולכך אמר רבי אברהם כי היו לה שני
שמות⁶³ וגם לאביה. ויתכן לומר כי השתי נשים ההם⁶⁴ מתו בלא
בנים, אולי נענשו בעבור שהיו מורת רוח ליצחק ולרבקה, ונשא

בד
שם

57 לעיל כו לד. 58 לעיל כח ט. 59 ועוד לפי רש"י בשמת בת אלון החתי
(דס' תולדות) הוא שם תואר לקטור הבשמים, ובשמת בת ישמעאל דכאן הוא שם
העצם, וזה פירוש תמוה. והכסף מווקק גורס: ובשמת בת ישמעאל יהיה כאן שם העצם
ושם יהיה תואר. ובכ"י כלפינו. 60 ס ז י. 61 לעשות תשובה (עץ יוסף).
62 שנתישבה דעתו כמה שבקש מיוחסות וכמה שנתן דעתו להתגייר (שם). 63 לעדה
היו שני שמות: עדה ובשמת. 64 יהודית ובשמת, שהוזכרו בס' תולדות.

חזקוני לו (א) ואלה תולדות עשו, וי"ו מוסיף למעלה, כבר כתב לך
בני יעקב עכשיו בא לכתוב לך בני עשו.

(ב) עשו לקח את נשיו מבנות כנען וגו', כאן לא נזכרה בת בארי
כלל ומצינו בפרשת תולדות⁷¹ שלקחה עשו לאשה, אלא י"ל
שמתה בלא בנים והאחרות המנויות כאן ילדו. עדה בת אלון, היא
בשמת בת אלון שבפרשת תולדות⁷¹ שנשתנה שמה, וכן בת
ישמעאל שנקראה כאן⁷² בשמת, ובפרשת תולדות⁷³ מחלת.

בד
המק

אהליבמה בת ענה, פרש"י היא יהודית. וא"ת הרי יהודית בת חזקוני
בארי היתה כדכתיב בפרשת תולדות⁷⁴, וכאן הוא אומר בת ענה
ואם יש בה ממזרות אמאי לא פרש"י מבין שניהם יצאה מבארי
ומענה כמו שפי' גבי ענה בת צבעון. אלא י"ל דבארי וענה אחד
הם. בת ענה בת צבעון. בפרשה זו תמצא ענה אחיו של צבעון,
כדכתיב: ושובל וצבעון וענה (פסוק כ), וכתיב: ואלה בני צבעון
71 לעיל כו לד. 72 פסוק ג. 73 לעיל כח ט. 74 לעיל כו לד.

ו בת-אילון החתי ואת-אהליבמה בת-ענה בת-צבעון החי: ואת-בשמת
 ד בת-ישמעאל אחות נביות: ותלד עדה לעשו את-אליפו ובשמת ילדה
 ה את-רעואל: ואהליבמה ילדה את-יעיש ואת-יעלם ואת-קרחה אלה בני
 ו עשו אשר ילדו-לו בארץ כנען: ויקח עשו את-נשיו ואת-בניו ואת-בנותיו
 ואת-כל-נפשות ביתו ואת-מקנהו ואת-כל-בהמתו ואת-כל-קנינו אשר
 יעוש

בת אילון חמאה, ונת
 אהליבמה בת ענה, בת
 צבעון חנאה: ג. ונת
 בשמת בת ישמעאל
 אחתיה הנביות: ד. וילדת
 עדה, לעשו את אליפו.
 ובשמת, ילדת את רעואל:
 ה. ואהליבמה ילדת, את
 יעוש ונת יעלם ונת קרחה,

אלין בני עשו, דאתילידו ליה בארעא דכנען: ו. ודבר עשו, נת נשוי, ונת בנויה
 ונת בנותיה ונת כל נפשות ביתיה, ונת גיתותיה ונת כל בעירה, ונת כל קניניה.

רס"ג (ו) אל ארץ, אל ארץ אחרת.

רשב"ם (ו) מפני יעקב אחיו, כי יעקב קנה את הבכורה ודינו היה לירש את יצחק לכך ישב בארץ מגורי אביו.

רמב"ן אחות אשתו בת אלון⁶⁵ ואחרת אהליבמה בת ענה, אבל בת ישמעאל אחות נביות, בעבור שהיה לה שם כעור בלשון הקדש מחלת קרא את שמה בייס הנכבד אשר היה לאשתו הראשונה⁶⁶ מלשון בשמים, כי היתה חביבה עליו בעבור שהיתה ממשפחתו, ואיננה רעה בעיני יצחק אביו.

(ו) ויקח עשו את נשיו ואת בניו ואת בנותיו, זה המסע היה אחרי שוב אחיו מחרן והאחוזו בארץ כנען, כמו שאמר כאן⁶⁷, ואפשר שהיה גם אחרי מות אביהם, והנה בעוד⁶⁸ אחיו בחרן היה עשו בשעיר ככתוב למעלה⁶⁹, אבל הענין כי עשו הלך לשעיר בימי אלופי החרי יושבי הארץ ויהי לשר הולך עם ד' מאות איש, ובניו וביתו היו בארץ כנען. ויתכן שהיתה לו שם אחוזה במקום אחר במישור לא בהר שעיר, על כן ייחס לו ארצה שעיר שדה אדום⁷⁰, ואחרי שחזר אחיו לארץ כנען פנה לו מפניו כי ידע שארץ כנען נחלת אחיו אשר נתן לו אביו בברכתו, ולקח בניו וכל נפשות ביתו עם רב, והלך לשעיר להתיישב⁷¹ שם, ואז נלחם בבני שעיר החרי יושבי הארץ, כי אולי פחד ממנו ולא היו נותנים אותו לבא

28 מדרש שמואל פי"ז. 29 שם: חכם וחתן ונשיא וכו': חכם מפני שיבה תקום והדרת פני זקן, וכתוב בתריה וכי יגור אתך גר מה גר נמחלו לו כל עונותיו אף זה וכו'. — וכן הוא בירושלמי ביכורים ג. ג. 30 י"ג: עונותיה, ועיין בהגהות הרד"ל למדרש שמואל פי"ז, ד. שמעיר שבתשבי"ץ קטן סימן תס"ז העתיק שמחלו "לה". והמחברים תפסו ללמוד זה מזה לומר שלשניהם לחתן וכלה מוחלין, ולמדו מזה מנהג התענית להם ביום החופה. 31 מגילה יז, א. 32 ב"ר פכ, יב. 33 להלן פסוק טו.

65 היא עדה אחות בשמת בת אילון החתי. 66 בשמת בת אילון החתי. 67 בפסוק שלפנינו: וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו. 68 ואע"ג דבעוד (טור). 69 ל"ב ד. 70 שם. 71 ע"פ כ"י וטור, ובש"ש: להתייצב.

(ו) ואת כל בהמתו, שם כלל. וילך אל ארץ, שהיה יושב בה דרך רד"ק עראי קודם שבא יעקב ועתה אחר שבא הלך שם עם כל אשר לו מפני יעקב אחיו.

הלך עשו לארץ שעיר, כאמרו "וישב עשו בהר שעיר" (פס' ח). ספורנו ובניו אחריו השמידו את החורי, כאמרו "כאשר עשה לבני עשו היושבים בשעיר, אשר השמיד את החורי מפניהם" (דבר' ב כב), ולזה חזר ואמר —

חזקוני ואיה וענה (פסוק כד), הוא שפרש"י שצבעון בא על אמו והוליד ממנה ענה, נמצא שהיה בנו ואחיו, ולכך מונהו עם בני שעיר ועם בני צבעון, והיינו דכתיב: הוא ענה (פסוק כד), פי' הוא ענה דמעיקרא⁷⁵. ויתכן לומר בת ענה בן צבעון⁷⁶, ומה שכתוב "בת צבעון" אינו מוסב על ענה שהרי זכר היה, אלא מוסב לאהליבמה, כלומר אהליבמה שהיא בת ענה ובת צבעון⁷⁷, שבני בנים הרי הם כבנים, דוגמא: בת מטרה בת מי זהב (להלן פסוק לט)⁷⁸. י"מ בפרק יש נוחלין⁷⁹ ענה נקבה היתה מדכתיב בת ענה בת צבעון, והא דכתיב לקמן: הוא ענה אשר מצא את הימים (פסוק כד), דמשמע זכר היה, היינו על ידי שירשה במקום איה⁸⁰ שהיה זכר שהרי איה אחיו של ענה היה, ולא מצינו שנמנה

(ה) ואהליבמה ילדה את יעיש, כתיב, יעוש קרי.
 (ו) וילך אל ארץ, הלך וכבש ארץ שעיר מן החורים. פרש"י: אמר אלך לי מאן. וא"ת הרי בתחלת הפרשה כתיב: ארצה שעיר שדה אדום (לעיל לב ד), אלמא שאפילו קודם ביאת יעקב היתה דירת עשו בארץ שעיר. אלא י"ל בתחלה היה דר כאן וכאן, ומשכב יעקב הלך לו מכל וכל מארץ כנען לארץ שעיר. מפני יעקב אחיו שהרי הוא מכר לו את הבכורה ודינו של יעקב לירש את יצחק אביו, לכך הלך לו לארץ נכריה.

הרי הם כבנים. 78 בת מטרה (הוא שם זכר) בן מי זהב, ונקראת נכרו בתו שבני בנים הרי הן כבנים. 79 ב"ב קטו ב. 80 שהוא בן צבעון ואח של ענה, כדכתיב: ואלה בני צבעון ואיה וענה הוא ענה (פסוק כד). 81 כל זה משיטת רבינו תם בתוס' ב"ב שם.

חזקוני ואיה וענה (פסוק כד), הוא שפרש"י שצבעון בא על אמו והוליד ממנה ענה, נמצא שהיה בנו ואחיו, ולכך מונהו עם בני שעיר ועם בני צבעון, והיינו דכתיב: הוא ענה (פסוק כד), פי' הוא ענה דמעיקרא⁷⁵. ויתכן לומר בת ענה בן צבעון⁷⁶, ומה שכתוב "בת צבעון" אינו מוסב על ענה שהרי זכר היה, אלא מוסב לאהליבמה, כלומר אהליבמה שהיא בת ענה ובת צבעון⁷⁷, שבני בנים הרי הם כבנים, דוגמא: בת מטרה בת מי זהב (להלן פסוק לט)⁷⁸. י"מ בפרק יש נוחלין⁷⁹ ענה נקבה היתה מדכתיב בת ענה בת צבעון, והא דכתיב לקמן: הוא ענה אשר מצא את הימים (פסוק כד), דמשמע זכר היה, היינו על ידי שירשה במקום איה⁸⁰ שהיה זכר שהרי איה אחיו של ענה היה, ולא מצינו שנמנה

75 הנוכר בפסוק דלעיל (פסוק כ) בבני שעיר: לוטן ושוכל וצבעון וענה. 76 כלומר זה שכתוב כאן: בת צבעון, בת ענה. יתכן לומר שהכוונה "בן ענה", ומה שכתוב "בת ענה" וכו'. 77 שהוא אבי ענה, ונקראת בתו של צבעון מפני שבני בנים הרי הם כבנים. — וכן הוא בקיצור בתוספות: בת ענה בת צבעון, מאן שבני בנים